

ELIITIT JA ASENNOITUMINEN ULKOPOLIITTISIIN KYSYMYKSIIN

Aira Kalela

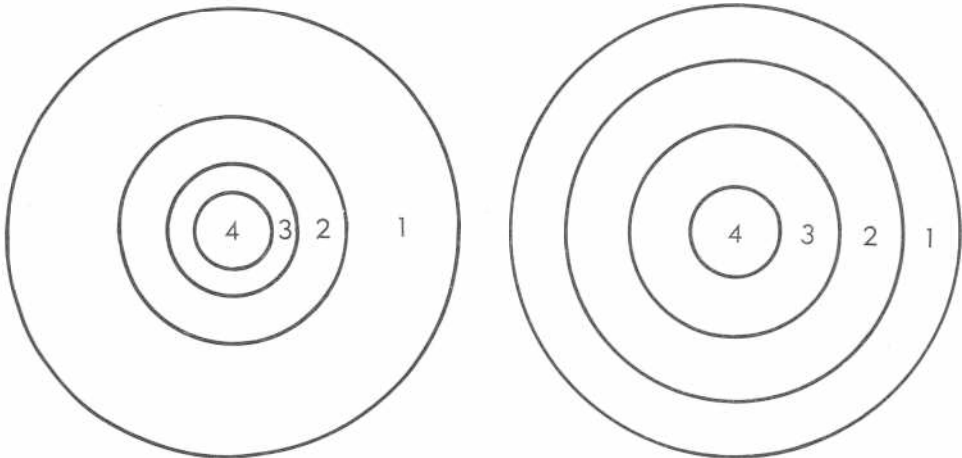
Puhtaassa demokratiassa jokaisella kansalaisella on teoreettinen mahdollisuus osallistua ulkopoliittiseen päätöksentekoon. Yliarvioimalla vaalien ja yleisen mielipiteen merkitys unohdetaan yhteiskunnassa tosiasiallisesti vallitseva kerrostuneisuus. Tätä Gabriel Almond kutsuu demokratian harhaksi. Hän jakaa yhteiskunnan ulkopoliittisen tietoisuuden perusteella neljään kerrokseen. Alimpana on tavallinen yleisö (general public), joka on passiivinen ja jonka tiedon taso ei riitä tekemään sitä kiinnostuneeksi ulkopoliittisista kysymyksistä. Seuraavan kerroksen muodostaa vastaanottavainen yleisö (attentive public), jonka tiedontaso ja aktiivisuus ovat niin korkeita, että se toimii eliittien yleisönä. Ylimpänä kerrostuneessa yhteiskunnassa ovat ulkopoliittiset päätöksentekijät. Eliitin Almond jakaa funktionaalisiin perustein neljään ryhmään. Poliittiseen eliittiin kuuluvat poliittisin perustein valitut päätöksentekijät ja puolueiden johtohenkilöt. Hallinnollisella eliitillä tarkoitetaan kaikkia ulkopoliittisia kysymyksiä käsitteleviä virkamiehiä heidän hallinnonhaarastaan riippumatta. Intressieliittiin Almond lukee erilaisten ulkopoliittisten etujärjestöjen johtohenkilöt ja korkeimmat hallinnolliset virkailijat. Kommunikaatioeliitti käsittää tiedotusvälineiden sisällöstä päättävät henkilöt ja johtavat toimittajat. Jäsenyydet näissä eliittiryhmissä eivät luonnollisestikaan ole toisiaan poissulkevia.¹

Tutkiessaan sosiaalisen aseman ja ulkopoliittisen asennoitumisen välisiä suhteita myös Johan Galtung on kiinnittänyt huomiota yhteiskunnan kerrostuneisuuteen. Hän jakaa kansalaiset laitaosaan (periphery), väliosaan (medium), keskusta (center) ja päätöksentekijöihin (decision-making nucleus). Näistä kolme ensin mainittua hän erottaa käyttäen 9-luokkaista sosiaalisen aseman indeksiä. Tämän perusteella hän asettaa tutkittavat henkilöt »sosiaalista asemaansa» vastaavaan luokkaan. Indeksiin on yhdistetty monia relevantteja muuttujia.²

Kuviossa 1 on verrattu Almondin ja Galtungin esittämiä jakoja. Luokitusten voi katsoa olevan vain sikäli päällekkäisiä, että päätöksentekijät ovat molemmissa samat. Sen sijaan muilta osin jaotteluperusteet poikkeaa-

vat tuntuvasti toisistaan. Galtungin indeksin perustana on yleinen sosiaalinen asema, kun taas Almond keskittää huomionsa ulkopoliittiseen tietoisuuteen ja vaikutusvalttaan, ts. asemaan ulkopoliittisessa kommunikaatiojärjestelmässä. Galtung pyrkii katkaisemaan sosiaalisen aseman indeksillä jatkumon muodostavan tutkimusjoukkonsa siten, että kuhunkin luokkaan tulee suurin piirtein yhtä monta henkilöä, kun taas Almondin ryhmittelyperusteet ovat teoreettiset. Näin ne sallivat eri suuruisten ryhmien synnyn. Kun seuraavassa puhutaan »yleisöstä» tarkoitetaan otoksia, joiden perusjoukko on koko kansa ja joissa suuri enemmistö tutkittavista henkilöistä kuuluu Almondin tarkoitamiin tavalliseen ja vastaanottavaiseen yleisöön. Viitattaessa »eliittiin» tarkoitetaan Almondin luokitusten mukaisia neljää eliittiryhmää. Taulukossa 2 esiintyvä »keskusta» on saatu käyttämällä Galtungin sosiaalisen aseman indeksiiä.

Kuvio 1. Ulkopoliittisen vaikutusvallan kerrostuneisuus

A. Almondin jaottelu

1. Tavallinen yleisö
2. Vastaanottavainen yleisö
3. Eliitti
4. Päätöksentekijät

B. Galtungin jaottelu

1. Laitaosa
2. Väliosia
3. Keskusta
4. Päätöksentekijät

Galtungin teoria ulkopoliittisista mielipiteistä sosiaalisen aseman funktiona edustaa vain yhtä ainakin neljästä huomattavasta vaihtoehtoisesta lähestymistavasta. Perinteellisesti on ollut huomattavasti suositumpaa selittää poliittista asennoitumista joko persoonallisuustekijöiden tai kommunikaatiojärjestelmän funktiona. Sen sijaan ulkopoliittisia mielipiteitä on huomattavasti vähemmän tarkasteltu näistä näkökulmista lähtien, mikä

johtuu lähinnä siitä, että yleensäkin ulkopoliittisista asenteista ei ole esitetty juuri muita kuin kuvailevia esityksiä. Esimerkkinä voidaan kuitenkin mainita mm. Bjørn Christiansenin persoonallisuustutkimukset sekä Almondin, Bernard Cohenin ja Karl W. Deutschin lähinnä kommunikaattiorakenteeseen keskittyvät tutkimukset.³ Neljättä mahdollista lähestymistapaa, ulkopoliittisten asenteiden tarkastelua suhteessa erilaisiin kontekstuaalitekijöihin, ei ole juuri lainkaan käytetty, ellei oteta huomioon puolueita ja yksilön samaistumismahdollisuuksien kannalta kovin epämääräistä sosiaalista asemaa. Luonnollista kuitenkin on, että vasta erilaisten lähestymistapojen synteesi takaa mahdollisimman täydellisen selityksen.

Galtungin teorian tarkoituksena ei ole selittää niinkään asenteiden sisältöä kuin eroja orientoitumistavassa. Teorian keskeisenä lähtökohtana on keskustan ja laitaosan määritelmästä johdetut väitteet, joiden mukaan keskustan sosiaalinen osallistuminen, tiedontaso ja mielipiteiden määrä ovat korkeita, kun taas vastaavat ominaisuudet laitaosassa ovat matalia. Parempiosainen keskusta välittää ulkomailla aktueellit kysymykset ja toimii ulkopoliittisena mielipidejohtajana. Toinen teorian keskeinen ajatus on, että laitaosa on voimakkaasti moraalista. Sen kannanotot ovat absoluuttisia ja mikäli se haluaa muutoksia, niiden on oltava nopeita ja radikaaleja. Keskusta sen sijaan suosii asteittaista etenemistä ja tarkoituksenmukaisuus on sille ratkaisevaa asennoitumisessa uusiin kysymyksiin. Mainituista kahdesta pääolettamuksesta Galtung johtaa hypoteesinsa. Sosiaalisen aseman lisäksi toisena selittävänä tekijänä Galtung käyttää puolueidentifioitumista.⁴

Galtungin vuonna 1964 esittämä teoria sai aikaan huomattavan sarjan tutkimuksia ensin lähinnä pohjoismaissa ja nyttemmin kansainvälisen vertailevan »Maailma vuonna 2000» -tutkimusprojektin. Suomalaista osaineistoa on mm. analysoinut Pertti J o e n n i e m i, jonka saamia tuloksia käytetään tässä artikkelissa.⁵ Myös Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan tänä vuonna julkisuuteen saattama tutkimus suomalaisten maanpuolustusasenteista nojaa suurella määrällä Galtungin teoriaan.⁶

Galtungin esittämistä hypoteeseista on valittu tällä aineistolla testattavaksi seuraavat:

- H₅: Keskustan orientoituminen on eriytynyttä ja laitaosan totaalista.
- H₆: Keskustan asennoituminen on johdonmukaista. Asiallisesti samansisältöisiin kysymyksiin suhtaudutaan jatkuvasti joko hellä- tai kovaluontoisesti. Laitaosan asennoituminen on epäjohdonmukaista.
- H₈: Keskusta kannattaa asteittaisia ja laitaosa ehdottomia muutoksia.
- H₉: Keskustan ajattelutapa on induktiivinen, pragmaattinen ja instrumentaalinen, laitaosan moraalinen, deduktiivinen ja päämääräkeskeinen.

Eliitti ja yleinen mielipide

Seuraavassa tarkastellaan lähemmin eliitin ja yleisen mielipiteen välillä ulkopoliittisissa kysymyksissä esiintyviä eroja. Vertailuaineisto on saatu Norjassa ja Suomessa tehdyistä tutkimuksista. Molemmista maista on suoritettu sekä eliittiä että yleistä mielipidettä koskevia asennetutkimuksia: Norjassa vuosina 1964, 1965, 1967 ja Suomessa 1964, 1968 ja 1969.⁷

Aineistoja vertailtaessa on pidettävä mielessä, että kummassakaan maassa ei kysymyksessä ole paneeliasetelma. Otokset ja jossain määrin myös perusjoukot saattavat vaihdella esim. iän suhteen. Lisäksi tutkitut eliittiryhmät poikkeavat toisistaan: Norjan tutkimusjoukko on otos poliittisesta, hallinnollisesta, kommunikaatio- ja intressieliitistä, sen sijaan Suomen aineisto käsittää ainoastaan intressieliitin.⁸ Eliitit ovat kuitenkin jossain määrin päällekkäisiä, koska Suomenkin aineistoon sisältyy edustajia kaikista mainituista eliiteistä. Erot muista voidaan aineistoja pitää suhteellisen vertailukelpoisina. Lopuksi on otettava huomioon, että joidenkin poliittisten tapahtumien (esim. Kuuban ohjus kriisi, Tšekkoslovakian miehitys) läheisyys saattaa aiheuttaa voimakkaita vaihteluita mielipiteisiin.

Vertailtavia kysymyksiä valittaessa on käytetty kriteerinä tekijän intressieliittiä koskevassa asennetutkimuksessa saamaa faktorirakennetta.⁹ Valitut itemit saivat korkeimmat lataukset nationalismi- ja pasifismifaktoreilla. Jälkimmäisen voidaan katsoa mittaavan myös kovaluontoisuuden/helläluontoisuuden ulottuvuutta.¹⁰ Kolmannesta huomattavammasta ulottuvuudesta »oikeistolainen/vasemmistolainen ulkopoliitiikka» ei saatu Suomen yleistä mielipidettä koskevaa vertailuaineistoa. Toisaalta mainittua ulottuvuutta mittaavat kysymykset (esim. jäsenyys NATO:ssa, liittyminen EEC:hen) eivät ole maiden erilaisen poliittisen aseman vuoksi mielekkäitä vertailukelpoisia. (vrt. taulukko 3G). Toisena valintakriteerinä on käytetty Galtungin esittämää ulkopoliittisten kysymysten jakoa asteittaiskäytännöllisiin ja absoluuttismoraalisiin.¹¹

Vertailuun valitut osiot on esitetty eri tutkimuksissa hieman erimuotoisina. Valitsemisen kriteerinä on kuitenkin ollut niiden ilmeinen samansisällisyys. Vastausluokat ja vastausvaihtoehdot vaihtelevat myös eri tutkimuksissa. Tästä syystä ei vertailussa ole pyritty esittämään tarkkaa vastausvaihtoehtojen jakautumaa, vaan ne on luokiteltu positiiviseen, negatiiviseen ja ei-osaa-sanoa-suhtautumiseen.

Eliitti suhtautuu sotien väistämättömyyteen varauksellisemmin kuin yleinen mielipide. Toisaalta suomalainen eliitti uskoo norjalaista eliittiä varmemmin, että sodat voidaan välttää. Vastausvaihtoehtojen erilaisuudesta ja prosenttisten erojen suhteellisesta pienuudesta johtuen ei mitään varmoja johtopäätöksiä voida esittää. Usko sotien väistämättömyyteen ja

Taulukko 1.¹ Jakautumien vertailu norjalaisten ja suomalaisten asenneaineistojen välillä²

A. »Sodat voidaan välttää»

	Norja: eliitti 1967	Suomi: yleisö 1968	Suomi: eliitti 1968
Voidaan	60	69	73
Ei voida	36	31	15
Ei osaa sanoa	4	0	12
	100	100	100

B. »Puolustusmäärärahoja on korotettava»

	Norja: yleisö 1964	Norja: eliitti 1967	Suomi: yleisö 1964	Suomi: eliitti 1968
Positiivinen	19	18	17	22
Negatiivinen	70	75	71	74
Ei osaa sanoa	12	9	12	5
	100	100	100	100

C. »Kehitysapumäärärahoja on lisättävä»

Positiivinen	11	81	20	59
Negatiivinen	75	16	78	34
Ei osaa sanoa	14	3	2	7
	100	100	100	100

D. »Kehitysmaille on myönnettävä tullihelpotuksia»

Positiivinen	24	71		79
Negatiivinen	66	13		13
Ei osaa sanoa	10	16		8
	100	100		100

E. »On perustettava maailmanvaltio/maailmanhallitus»

Positiivinen	71	18		34
Negatiivinen	14	56		53
Ei osaa sanoa	15	26		14
	100	100		100

¹ Tässä ja myöhemmissä taulukoissa käytettyjen otosten (ja tutkittujen perusjoukkojen) suuruudet ovat:

Norja, yleisö 1964: 1000 (otos)

Norja, eliitti 1967: 88 (otos)

Suomi, yleisö 1964: 1885 (otos)

Suomi, yleisö 1967: 481 (otos)

Suomi, eliitti 1968: 110 (koko perusjoukko)

Suomi, yleisö 1968: 689 (otos)

² Jakautumien luvut ovat prosenttilukuja.

halu puolustusmäärärahojen korottamiseen ovat loogisessa suhteessa toisiinsa. Suomalaisen yleisön voidaankin havaita olevan halukkaampia puolustusmenojen nostamiseen kuin eliitin (vuonna 1969 kannatti 43 % yleisöstä puolustusmäärärahojen korottamista, eliitistä vuonna 1968 vain 22 %). Norjassa ei vastaavaa eroa voida havaita. Yleisesti norjalaisen ja suomalaisen yleisön suhtautumisessa ei vuonna 1964 ollut eroa (tiedot norjalaisesta yleisöstä puuttuvat vuodelta 1969).

Myös kehitysapuun suhtautumisessa voidaan eliitin ja yleisen mielipiteen välillä havaita selvä ero, joka on samansuuntainen molemmissa maissa. Eliitti suhtautuu huomattavasti positiivisemmin kehitysavun lisäämiseen kuin koko kansaa edustava otos. Maiden keskinäisessä vertailussa voidaan havaita norjalaisen eliitin suhtautuvan kehitysapuun myönteisemmin kuin suomalaisen, yleisöjä verrattaessa kääntyy tulos päinvastaiseksi. Kehitykselle myönnettävät tullihelpotukset ovat saaneet suomalaisen eliitin keskuudessa suurempaa kannatusta kuin erittelemätön kehitysapu. Eliitin ja yleisön välinen ero on tässä kysymyksessä samansuuntainen kuin kehitysapuakin koskevassa väittämässä. Norjalaisen ja suomalaisen eliitin asennoitumisessa ei voida havaita merkittävää eroa.

Norjalainen eliitti suhtautuu huomattavasti positiivisemmin maailmanvaltion perustamiseen kuin suomalainen. Tosin suomalaisille esitetty kysymys oli muodoltaan kategorisempi, mikä osaltaan vaikuttanee eron suuruuteen.¹² Eliitin ja yleisen mielipiteen välillä on myös suuntaa antava ero: yleisö suhtautuu negatiivisemmin maailmanvaltion perustamiseen, yleisen mielipiteen joukossa on myös suurin epävarmojen ryhmä. Suomalainen yleisö on siis nationalistisempää kuin eliitti, ts. se suhtautuu myönteisemmin puolustusmenojen lisäämiseen (tukee kansallista armeijaa) ja negatiivisemmin maailmanvaltion perustamiseen.

Kovaluontoinen/helläluontoinen asennoituminen

H. J. Eysenckin mukaan sosiaalisten asenteiden päädimensiot ovat radikaalisuus/konservatiivisuus ja kovaluontoisuus/helläluontoisuus. Viimeksimainittu on »tiettyjen perustavaa laatua olevien persoonallisuustekijöiden projisoituma sosiaalisten asenteiden kenttään ja se vaikuttaa ratkaisevasti siihen, millaisen ilmenemismuodon radikaalisuus/konservatiivisuus saa.» Helläluontoisuuden piirteitä Eysenckin mukaan ovat: rationalistisuus, intellektuaalisuus, idealistisuus, optimistisuus ja monistisuus. Kovaluontoisuutta hän kuvaa adjektiiveilla: empiristinen, sensationaalinen, materialistinen, pessimistinen ja pluralistinen.¹³ Eysenckin hypoteesien perusteella Galtung esittää, että henkilön ulkopoliittinen orientoituminen on kovaa tai pehmeää.

Galtungin mukaan yhteiskunnan keskustan orientoituminen on differentioituneempaa kuin laitaosan. Tämä johtuu toisaalta siitä, että keskusta saa enemmän eriytyneempää tietoa ulkopoliittisista kysymyksistä kuin laitaosa. Toisaalta keskustassa lisääntyy erilaisten arvostusten vaikutus poliittisten mielipiteiden muodostumisessa ja samalla asioiden pelkän tiedostamisen vaikutus vähenee. Kovaluontoisuus/helläluontoisuus-asteikolla Galtungin hypoteesi merkitsee orientoitumisen yhtäpitävyyttä keskustassa ja konsistenssin vähenemistä laitaosassa. Galtungin hypoteesia vertailtavana olevaan aineistoon soveltaen voidaan olettaa, että eliitti asennoituu ulkopoliittisiin kysymyksiin eriytyneemmin kuin yleinen mielipide. Jos eliitti on taipuvainen orientoitumaan pehmeästi tai kovasti johonkin itemiin, niin se tekee samoin myös muiden vastaavien osioiden kohdalla. Yleisessä mielipiteessä ei vastaavanlaista järjestelmällisyyttä voida todeta, vaan suhtautuminen on sattumanvaraisempaa. Käsillä oleva aineisto tarjoaa vertailupohjan suomalaisen eliitin ja yleisön välillä, kolmanneksi vertailuryhmäksi on valittu keskusta Galtungin esittämien kriteerien perusteella.¹⁴ On oletettavaa, että keskustan ja eliitin välilläkin esiintyy eroja asenteiden differentioitumisen asteessa, koska suomalainen eliitti on valittu siten, että sen ulkopoliittisen tietoisuuden aste on mahdollisimman korkea. Ulkopoliittiseen intressieliittiin kuuluu maassamme vain muutama sata henkilöä, kun taas keskustaan Galtungin sosiaalisen aseman asteikkoa käyttäen voidaan laskea kuuluvaksi satoja tuhansia. Esitetyn hypoteesin todentamista varten laskettiin itemien väliset korrelaatiokertoimet koko kansaa edustavasta otoksesta, saman otoksen keskustasta ja eliittiä koskevasta aineistosta. Mikäli hypoteesi pitää paikkansa, tulisi eliitin ja keskustan asenteissa esiintyä kovaluontoisuutta ja helläluontoisuutta mittaavien osioiden välillä matalampi korrelaatio kuin koko kansaa koskevassa otoksessa. Eliitin asenteissa tulisi korrelaation olla negatiivinen osoittaakseen äärimmäistä

Taulukko 2. Kovaluontoisten ja helläluontoisten asenneosioiden väliset korrelaatiot suomalaista yleisöä (1967) ja eliittiä (1968) koskevissa aineistoissa

	Yleisö	Keskusta	Eliitti	Tyyppi
Sodat/Armeija			+ .64	kova/kova
Sodat/Kehitysapu			— .35	kova/hellä
Sodat/Tullihelp.			— .42	kova/hellä
Sodat/Maailm.valt.			— .47	kova/hellä
Armeija/Keh.apu	+ .09	+ .05	— .42	kova/hellä
Armeija/Tullihelp.			— .57	kova/hellä
Armeija/Maailm.valt.	— .05	— .04	— .48	kova/hellä
Keh.apu/Tullihelp.			+ .49	hellä/hellä
Keh.apu/Maailm.valt.	+ .09	+ .06	+ .34	hellä/hellä
Tullih./Maailm.valt.			+ .43	hellä/hellä

differentioitumista. Samoin korrelaatio kahden kovaluontoisen tai kahden helläluontoisen väittämän välillä nousee tai pysyy vakiona sosiaalisen aseman kohotessa.¹⁵

Taulukosta 2 voimme havaita, että hypoteesi pitää paikkansa yleisen mielipiteen ja eliitin suhteen. Positiiviset korrelaatiot kova- ja helläluontoisten väittämien välillä häviävät ja muuttuvat negatiivisiksi, kun siirrytään yleisöstä eliittiin. Samoin korrelaatiot kahden helläluontoisen väittämän välillä nousevat siirryttäessä eliittiin. Sen sijaan suomalaisen keskustan suhteen ei Galtungin hypoteesi näytä tämän aineiston nojalla pitävän paikkaansa.

Yleisesti ottaen voidaan todeta, että eliitti on huomattavasti helläluontoisempaa kuin otos kansasta. Norjaa koskevasta aineistosta voimme tehdä ainoastaan ylimalkaisia vertailuja, koska osioiden välisiä korrelaatiokertoimia ei ollut saatavissa. Vain kehitysapua koskevien väittämien kohdalla nähdään norjalaisen eliitin orientoituvan pehmeämmin kuin yleisön (vert. taulukko 1). Suomalaista ja norjalaista eliittiä keskenään verrattaessa ei voida tehdä selviä johtopäätöksiä, vaan suhtautumisen erot vaihtelevat kysymyksestä toiseen. Yleisöjen asenteita verrattaessa voidaan nähdä suuntaa antavasti, joskaan ei ehdottomasti, että suomalaisen yleisön orientoituminen on pehmeämpää.

Kovaluontoisiksi on luokiteltu osiot: sotien väistämättömyys («sota») sekä puolustusmenojen korottaminen («armeija») ja helläluontoisiksi kehitysapu, tullihelpotukset ja maailmanvaltion/maailmanhallituksen perustaminen.¹⁶

Asteittaiskäytännöllinen/absoluuttismoraalinen asennoituminen

Galtungin mukaan keskusta toimii kommunikaatiojärjestelmässä lähettäjänä ja laitaosa vastaanottajana. Uudet kansainväliset kysymykset syntyvät keskustassa tai se toimii ulkomailta aktuaalien kysymysten välittäjänä, koska sillä on enemmän suhteita ulkomaille. Keskusta on valmiimpi omaksumaan uusia asioita, laitosassa omaksuminen tapahtuu vasta sen jälkeen, kun kysymys on jo institutionalisoitunut yhteiskunnassa. Keskustan mielestä muutosten tulisi tapahtua hitaasti asteittain. Mikäli laitaosa kannattaa muutoksia, niiden tulisi olla nopeita ja kertakaikkisia. Galtungin mukaan keskustan asennoituminen on asteittaiskäytännöllistä, uusien kysymysten kannattamisessa ratkaisee niiden tarkoituksenmukaisuus yleisten päämäärien suhteen. Laitaosa puolestaan on absoluuttismoraalista, jolloin ratkaisevaa on kysymyksen suhde laitaosan hyväksymään moraaliseen järjestelmään. Yhteiskuntatutkimuksessa yleistä käsitteparia käyttäen voitaisiin

muuntaa Galtungin hypoteesi seuraavasti: keskustan asennoituminen on instrumentaalista ja laitaosan asennoituminen ekspressiivistä.

Voidaan olettaa, että Galtungin hypoteesi pitää korostuneemmin paikkansa eliitin kuin keskustan suhteen. Hypoteesi kuuluu: mitä uudempi ja asteittaiskäytännöllisempi kysymys on, sitä valmiimpi eliitti on hyväksymään sen. Uusiksi ja asteittaiskäytännöllisiksi on luokiteltu itemit: kehitysavun lisääminen ja tullihelpotukset kehitysmaille. Vanhojen ja moralististen kysymysten luokkaan kuuluu aineiston itemi sotien väistämättömyys. Maailmanvaltion perustamisen tukeminen on toisaalta uusi ja toisaalta absoluuttismoraalinen.¹⁷

Taulukosta 1 voimme havaita, että Galtungin hypoteesi pitää paikkansa kehitysapua, tullihelpotuksia ja sotien väistämättömyyttä koskevien itemien kohdalla. Eliitti on selvästi aseittaiskäytännöllisempi kuin koko kansaa edustava otos. Maailmanvaltiota koskevan väittämän kohdalla ei hypoteesi sen sijaan saa vahvistusta. Tähän vaikuttavia tekijöitä voivat olla esim. kysymyksen uutuus, todennäköisesti se ei ole ennättänyt levitä vielä eliittiä pidemmälle. Toisena vaikuttavana tekijänä lienee kysymyksen kansainvälinen sisältö, edellä jakautumia tarkasteltaessa todettiin eliitin olevan kansainvälisempää kuin yleisön. Yleisellä tasolla voidaan todeta väittämän »eliitin asenteet ovat luonteeltaan instrumentaalisia ja yleisön asenteet ekspressiivisiä» saaneen jossain määrin vahvistusta.

Norjaa ja Suomea koskevaa aineistoa vertailtaessa ei voida esittää mitään selviä johtopäätöksiä. Eliittien kohdalla asteittaiskäytännöllinen asennoituminen vaihtelee kysymyksestä toiseen. Yleisöjä koskevia päätelmiä ei ainoastaan yhden vertailukelpoisen itemin perusteella voida esittää.

Puoluekannan vaikutus ulkopoliittisiin asenteisiin

Joenniemen saamien tulosten mukaan selvästi yhteiskunnan keskustasta kannatuksensa saavia puolueita ovat vain kokoomus ja jossain määrin liberaalinen kansanpuolue ja ruotsalainen kansanpuolue. Muita puolueita ei voida laskea selvästi mistään sosiaalisen aseman luokasta enemmistökanatustaan saaviksi. Huomattavaa on, että myöskään vasemmistopuolueet eivät ole korostuneesti laitaosan puolueita. Ratkaisevin syy tähän lienee se, että niiden kannattajat asuvat pääasiassa asutuskeskuksissa ja saavat näin yhden tai kaksi lisäpistettä sosiaalisen aseman indeksillä. Joenniemen saaman tuloksen mukaan puoluekannatus ja sosiaalinen asema ovat toisistaan riippumattomia tekijöitä ainakin siinä suhteessa, että puoluekannan mukaan syntyneitä eroja asennoitumisessa ei voida selittää sosiaalisen aseman perusteella.¹⁸

E. »On perustettava maailmanvaltio»

	NORJA			SUOMI						
	H	V	A	KO	RU	LI	KE	SD	TP	SK
(Yleisö 1968)										
Positiivinen				17	14	11	18	17	35	29
(Eliitti 1968)										
Positiivinen				11	36	20	20	58	75	56
Negatiivinen				89	57	80	70	26	25	25
Ei osaa sanoa				0	7	0	10	16	0	19
				100	100	100	100	100	100	100

F. »Valtioiden olisi luovutettava suvereniteettinsa maailmanhallitukselle»

(Eliitti 1967, 1968)										
Positiivinen	71	77	74	6	14	20	30	64	50	49
Negatiivinen	25	15	17	89	65	70	60	23	25	45
Ei osaa sanoa	4	8	9	5	21	10	10	13	25	6
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

G. »Olisi liityttävä EEC:hen»

(Eliitti 1967, 1968)										
Positiivinen	74	39	50	83	57	50	50	32	25	0
Negatiivinen				6	14	30	30	45	75	61
Ei osaa sanoa				11	29	20	20	22	0	29
				100	100	100	100	100	100	100

¹ Puolueiden lyhenteet: H = højre, V = venstre, A = arbeiderparti, KO = kokoomus, RU = ruotsalainen kansanpuolue, LI = liberaalinen kansanpuolue, KE = keskustapuolue, SD = suomen sosialidemokraattinen puolue, TP = TPSL, SK = SKDL.

Jakautumien luvut ovat prosenttilukuja.

Kun aikaisemmin esitetyt jakautumat ristiintaulukoidaan puoluekannan mukaan, aikaisemmin saatu kuva muuttuu jossain määrin eliitin osalta. Ensinnäkin erot eri puolueisiin samaistuvien henkilöiden asennejakautumien välillä ovat poikkeuksetta merkitseviä. Selvin tilanne on — kuten saattoi olettaakin — kysymyksessä liittymisestä EEC:hen, joka aikaisemmin mainitussa faktorirakenteessa sijoittui »oikeistolaisen/vasemmistolaisen ulkopoliitiikan» faktorille. Liittymisen kannatus laski tasaisesti kokoomuksen 83 prosentista SKDL:n nollaan prosenttiin. Muita selviä eroja puolueiden välillä syntyy puolustusmääräraha- ja maailmanvaltiokysymyksissä. Oikeisto on yleisesti ottaen nationalistista ja kovaluontoista ja vasemmistoeliitti puolestaan ylikansallisuutta ja pasifismia kannattavaa sekä helläluontoista. Keskustapuolueella on välittävä asema oikeiston ja vasemmiston välissä. Kehitysapu- ja ylikansallisuuskysymyksissä on merkillepantavaa, että kor-

keimmat prosenttiluvut osuvat sosialidemokraattisten puolueiden osalle ja että kannatus laskee sekä oikealle että vasemmalle mentäessä.

Toinen huomattava yleispiirre on, että eri puolueiden kannattajien käsitykset eliitissä ja yleisön keskuudessa ovat yleensä samansuuntaiset. Selvänä poikkeuksena on kysymys kehitysapumäärärahoista. Vuonna 1964 porvarillisiin puolueisiin lukeutuva yleisö kannatti enemmän kehitysavun lisäämistä kuin vasemmistolaiset. Neljä vuotta myöhemmin yleisön kannatuksessa ei ollut havaittavissa mainittavia eroja, kun taas eliitissä vasemmisto suhtautui tuntuvasti myönteisemmin kuin oikeisto sekä kehitysavun lisäämiseen että tullihelpotusten myöntämiseen. Ilmiö voitaneen parhaiten selittää siten, että vuonna 1964 asian uutuuden vuoksi vain »keskusta»-puolueiden piirissä oli alettu yleisönkin keskuudessa suhtautua siihen myönteisemmin. Neljässä vuodessa kehitysapu oli tullut yleisemmin hyväksytyksi ja muuttunut sisällöltään — varsinkin eliitin piirissä — ideologisemmaksi. Samansuuntainen kehitys lienee tapahtumassa maailmanvaltioajatuksen kohdalla. Sen sijaan pasifismi on perinteellisesti kuulunut vasemmistolaiseen ideologiaan. Kaiken kaikkiaan eliitti on ulkopoliittisissakin kysymyksissä ideologisesti tietoisempaa kuin yleisö kokonaisuudessaan, mistä seurauksena yleisön jakautumisissa havaittavat erot kärjistyvät pikemminkin kuin tasoittuvat eliitin keskuudessa.

Puolueidentifioitumisen vaikutuksella ulkopoliittiseen asennoitumiseen näyttää olevan vain rajoitetusti yhteisiä piirteitä Norjassa ja Suomessa. Molempien maiden oikeistot asennoituvat samansuuntaisesti. Sen sijaan sosialidemokraattien ja venstren välinen ero on selvästi epämääräisempi kuin vastaava ero Suomessa. Yleensäkin erot ovat selvästi korostuneemmat Suomessa kuin Norjassa.

Johtopäätöksiä

Tekijän tarkoituksena oli selvittää ulkopoliittisen eliitin ja tavallisen yleisön välillä mahdollisesti vallitsevia eroja asennoitumisessa ulkopoliittisiin kysymyksiin. Samoin pyrittiin käytettävissä olevan aineiston muodostamin rajoituksin vertaamaan suomalaisten ja norjalaisten asenteita. Lopuksi pyrittiin testaamaan muutamia Galtungin esittämiä sosiaalisen aseman ja ulkopoliittisen asennoitumisen välistä yhteyttä koskevia hypoteeseja.

Yleisön todettiin olevan luonteeltaan nationalistisempaa kuin eliitin; ensin mainittu suhtautui negatiivisemmin maailmanvaltion perustamiseen ja toisaalta myönteisemmin kansallisen armeijan määrärahojen lisäämiseen. Edelleen yleisö suhtautui negatiivisemmin kehitysavun nostamiseen ja oli eliittiä vakuuttuneempi, että sotia ei voida välttää. Toisaalta norjalainen

eliitti oli suomalaista valmiimpi kannattamaan kehitysavun lisäämistä ja maailmanvaltion perustamista.

Puoluekannan todettiin vaikuttavan siten, että kysymykset jakaantuivat selvästi kahteen ryhmään; toisten saama kannatus korreloi selvästi ideologiseen perusjärjestykseen (oikeisto-vasemmisto) ja toisten saama kannatus kasaantui puolestaan sosialidemokraattisten puolueiden ympärille. Kehitysapua koskevaa kysymystä lukuun ottamatta puolueiden yleisön asenteet noudattivat eliitin asenteita. Oikeisto oli yleensä nationalistisempaa ja kovaluontoisempaa kuin vasemmisto, joka kannatti pasifistisia ja ylikansallisia väittämiä. Suomessa puolueiden vaikutus näytti selvemältä kuin Norjassa.

Galtung on pyrkinyt selittämään asennoitumista kansainvälisiin kysymyksiin — erityisesti orientoitumistapaa, suhtautumista sosiaaliseen muutokseen ja asenteiden yhtäpitävyyttä — sosiaalisen aseman funktiona. Useimmat hypoteesit on johdettu hänen esittämästään sosiaalisen aseman määritelmästä ja niiden todentaminen suuressa määrin vain testaa sosiaalisen aseman indeksin validiteettia. Galtung edellyttää, että korkean indeksipistemäärän saavat henkilöt, joille voimassaoleva yhteiskuntajärjestys takaa etuja, joilla on korkea tiedontaso ja joilla on iän, taloudellisen aseman ja asuinpaikan suomat mahdollisuudet osallistua tehokkaasti sosiaaliseen toimintaan. Jos näin todella on, on vain loogista, että tällaiset henkilöt ovat haluttomia kumoamaan voimassaolevan ja heille edullisen yhteiskuntajärjestyksen, että he arvostelevat eriytyneesti kansainvälisiä kysymyksiä ja antavat jatkuvasti samantyyppisiin kysymyksiin yhtäpitävät vastaukset. Mikäli näin ei käy, syy voi olla yhtä hyvin indeksin laskutavassa kuin poikkeuksellisessa asennoitumisessa.

Eräs Galtungin indeksin heikkous tulee esiin korostetusti ulkopoliittisten kysymysten kohdalla. Hän pyrkii indeksissään jatkuviin sarjoihin ja tasavälisiin luokkiin teoreettisten jakoperusteiden sijasta. Tällöin yhteiskunnan keskustaan tulee esim. Suomen tapauksessa satojatuhansia henkilöitä. On kuitenkin kyseenalaista, riittääkö tällaisella määrällä ihmisiä nykyisin riittävästi tietoja kansainvälisistä asioista ja kylliksi osallistumismahdollisuuksia ulkopoliittiseen keskusteluun. Lisäksi tuntuu epätodennäköiseltä, että he myöskään kykenevät projisoimaan omat sosiaaliset intressinsä kaukaisiin kysymyksiin. Norjalaisissa aineistoissa Galtung on saanut hypoteesinsa pitämään paikkansa, mutta Joenniemen vastaava tutkimus osoittaa, etteivät erot suomalaisen yhteiskunnan keskustan ja periferian välillä ole niin selvät kuin Galtung edellytti. Toisaalta tekijän saamat monet tulokset suomalaisesta ulkopoliittisesta eliitistä näyttävät vahvistavan monet Galtungin hypoteesit oikeiksi. Tämän perusteella voisimme modifioida Galtungin hypoteeseja siten, että »keskusta» niissä korvattaisiin »eliitillä». Mahdollista olisi myös, että »keskustan» sijasta käytettäisiin Almondin esit-

tämää käsitettä »vastaanottavainen yleisö», joka on eliittiä laajempi käsite.

Toinen erityishuomio liittyy Galtungin hypoteesiin, jonka mukaan keskustan ajattelutyyli on induktiivinen, pragmaattinen ja instrumentaalinen, kun taas laitaosa ajattelee deduktiivisesti, moralistisesti ja ekspressiivisesti. Edelläesitetyt tulokset korostavat kansainvälisistä kysymyksistä kaikkein tietoisimman ja ulkopoliittisen kansalaismielipiteen muodostamiseen kaikkein eniten vaikuttavan ryhmän — eliitin — voimakasta ideologisuutta. Tämä puolestaan on Galtungin mukaan yksi kolmesta keskeisestä deduktiivisesta järjestelmästä. Edelleen voidaan kysyä, missä määrin periferia kykenee dedusoimaan yleismoraalisista mielipiteistään kansainvälisiä kysymyksiä koskevia kannanottoja. Toisaalta on luonnollista, että se pyrkii tietojen puutteessaan rajoittamaan selvät kannanottonsa yleisluontoisiin kysymyksiin ja välttelee kannanottojaan erityisratkaisujen osalta. Tämän ei kuitenkaan tarvitse ehdottomasti merkitä absoluuttismoraalista kannanottoa. Ainakin näiltä osin Galtungin teoria kaipaa lisäselvityksiä. Tällaiseksi tuskin riittää Galtungin viittaus eräiden intellektiryhmien epäloogiseen käyttäytymiseen.

On ilmeistä, että ulkopoliittisessa mielipiteenmuodostuksessa vallitsee eri maiden välillä huomattaviakin eroja. On mm. todennäköistä, että Norjassa kansainvälisten asioiden tuntemus on laajempaa kuin Suomessa. Samoin puolueiden väliset mielipide-erot ovat pienemmät kuin Suomessa, mikä vähentää puolueidentifioitumisen merkitystä selittäjänä tekijänä sosiaalisen aseman hyväksi. Tämän vuoksi onkin mielenkiintoista odottaa »Maailma vuonna 2000» -projektin yhteenvedoja kaikista 16 maasta, joista on kerätty vertailukelpoinen aineisto.

LÄHDEVIITTEET

¹ Almond, Gabriel: *American People and Foreign Policy*, New York 1951.

² Galtung, Johan: *Foreign Policy Opinion as a Function of Social Position*, *Journal of Peace Research* 2/1964, s. 206—231.

Sosiaalisen aseman indeksi on koottu kahdeksasta dikotomisesta muuttujasta. Tutkimusyksikkö saa indeksillä arvon 0—8 ja sijoittuu pistemääränsä vastaavaan luokkaan.

SOSIAALISEN ASEMAN INDEKSIN OSATEKIJÄT

	Parempiosainen, keskusta (pistemäärä 1)	huonompiosainen, laitaosa (pistemäärä 0)
1. Sukupuoli	mies	nainen
2. Ikä	keski-ikäinen	nuori, vanha
3. Koulutustaso	korkea	matala

4. Tulotaso	korkea	matala
5. Asuinpaikka	kaupunki	maaseutu
6. Isän ammatti	valkokaulus	sinikaulus
7. Oma ammatti	valkokaulus	sinikaulus
8. Työn laatu	henkinen	ruumiillinen

³ Christiansen, Bjørn: Attitudes towards Foreign Affairs as a Function of Personality, Oslo 1959; Almond, mt., Cohen, Bernard: Mass Communication and foreign policy, artikkeli teoksessa Domestic Sources of Foreign Policy, New York 1967, Deutsch et al.: France, Germany and the Western Alliance, New York 1966.

⁴ Galtung, mt., Galtung, Johan: Social position, party identification and foreign policy, artikkeli teoksessa Domestic sources of foreign policy, New York 1967.

⁵ Joenniemi, Pertti: Sosiaalinen asema, puoluekannatus ja asennoituminen kansainvälisissä kysymyksissä, Tampereen Yliopiston Tutkimuslaitos, monistesarja 54/1968.

⁶ Kansi, Pekka — Kärkkäinen, Kari: Asennoituminen turvallisuuspolitiikan keinoihin Suomessa, Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan toimeksiannosta tehty tutkimustyö, moniste, kevät 1969.

⁷ Norjalaiset mielipidetutkimukset on suoritettu yleisön osalta vuosina 1964, 1965, 1967 ja eliitin osalta vuonna 1967. Tulokset on saatu tutkimuksesta: Hveem, Helge: Fakta og verdier i utenrikspolitikken, Instituttet for fredsforskning, Oslo og Instituttet for statsvitenskap, Universitetet i Oslo, 1967 (moniste). Suomea koskevat tiedot on saatu Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan vuosina 1964 ja 1969 teettämistä tutkimuksista, »Maailma vuonna 2000» -tutkimuksen Suomen aineistosta ja tutkimuksesta: Hyttinen, Aira: Aatteelliset kansalaisjärjestöt ulkopoliittisina painostusryhminä.

⁸ Almond, mt.

⁹ Hyttinen, mt. Tutkimuksen tuloksena saatu faktorirakenne on yksinkertaistettuna seuraava:

Faktori 1		Tottelevaisuus	.51
»Radikaalisuus/konservatiivisuus»		Puolustusmenot	.45
Palkkaerot	.59	Lakko-oikeus	— .45
Vapaustaistelut	.55	Sosialismi	— .44
Nuorison valta	.52	Osuus kokonaisvarianssista 14,0 %	
Teollisuusmaiden vastuu	.52	Faktori 3	
Lakko-oikeus	.51	»Epävarmuus»	
Apteekkilaitos	.51	Erilaiset mielipiteet	.56
Kansall. perinteet	.43	Sotilaallinen apu	.53
Sosialismi	.42	Nuorison valta	— .34
Tullihelpotukset	.36	Osuus kokonaisvarianssista 5,0 %	
Osuus kokonaisvarianssista 11,2 %		Faktori 4	
Faktori 2		»Nationalismi/ylikansallisuus»	
»Oikeistolainen/vasemmistolainen»		Maailmanvaltio	.79
ulkopolitiikka		Maailmanhallitus	.77
Pohjoism. valtioliitto	.69	Yksip. aseriisunta	.59
Siirtomaat	.68	Suomen kieli	— .55
EEC	.65	Kans. perinteet	— .50
Yksilöt	.54	Sodat väistämättömiä	— .40
Sodat väistämättömiä	.54	Osuus kokonaisvarianssista 13,4 %	

Faktori 5		Itä-Saksa	.46
»Pasifismi»		Yksip. aseriisunta	.43
		Sodat väistämättömiä	—,42
Vietnam	.63	Teollisuusmaiden vastuu	.39
Kehitysapu	.58	Vapaaustaistelut	.36
Puolustusmenot	—,55	Sosialismi	.36
Tullihelpotukset	.53	USA kehittynein	—,34
Apteekkilaitos	.47	Osuus kokonaisvarianssista 11,3 %	

¹⁰ Eysenck, H. J.: The Psychology of Politics, London 1954.

¹¹ Galtung, mt. (1964).

¹² Suomalaisen aineiston väittäjä kuului: »Suomen pitäisi valmistautua luovuttamaan suvereniteettinsa maailmanhallitukselle». Vastaava norjalainen kysymys oli muotoilultaan legalistisempi, mutta asiallisesti lähes samansisältöinen: »Er de enig eller enig i at lover som gjelder for en internasjonal organisasjon med en viss **overnasjonal myndighet** bør få direkte og forpliktende virkning for de enkelte borgerne i medlemslandene — for eksempel Norge».

¹³ Eysenck, mt.

¹⁴ Ks. Joenniemi, mt. s. 59—64, Liite 6—7.

¹⁵ Galtung, mt; Joenniemi, mt.

¹⁶ Kysymykset on saatu Joenniemen, mt. ja Hyttisen, mt. aineistoista. Väittämät eivät ole kuitenkaan täysin identtiset, joskin niiden voinee perustellusti olettaa sijoittuvan samoille peruslottuvuuksille:

Joenniemi:

»Valtioiden on säilytettävä kansalliset armeijansa»

»Teollisuusmaiden on annettava enemmän teknistä apua kehitysmaille»

»Tehokas maailmanvaltio olisi perustettava ja valtioiden rajat lakkautettava»

Hyttinen:

»Suomen puolustusmenot pitäisi kaksinkertaistaa»

»Suomen antama kehitysapu pitäisi nostaa 1 prosenttiin kansantulosta vuoteen 1970 mennessä»

»Valtioiden väliset rajat pitäisi hävittää ja muodostaa kaikki kansat käsittävä maailmanvaltio»

¹⁷ Galtung, mt., Joenniemi, mt.

¹⁸ Joenniemi, mt.